

ОТКРИВАЊЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА КОРИШЋЕЊЕМ ПОЛИЦИЈСКИХ САРАДНИКА

Апстракт: Организовани криминалитет, као једна од негативних друштвених појава, проширио се у све сфере живота. Зато, упоредо са развојем организованог криминалитета, стварају се нови, и унапређују стари механизми за заштиту човечанства од ове негативне друштвене појаве. Ефикасна борба против тешких облика кривичних дела захтева, под одређеним условима, коришћење полицијских сарадника, као адекватан одговор организованим формама криминала, код којих се конспиративност у деловању јавља као једна од основних карактеристика. Стога, аутор у уводном делу рада посвећује пажњу институту доушника и његовом терминолошком одређењу. У другом делу рада, посебан акценат стављен је на упоредноправне прописе којима је регулисана материја ангажовања полицијских сарадника. У наставку рада, посебна пажња посвећена је ангажовању полицијских сарадника у откривању кривичних дела у праву Републике Србије. Такође, у оквиру исте главе, аутор се бави питањем ангажовања малолетних полицијских сарадника у нашем праву. У последњем делу рада, у закључним разматрањима, анализиране су и све мањкавости које постоје у примени ове оперативно-тактичке методе у Републици Србији.

Кључне речи: полицијски сарадници, доушници, малолетници, Република Србија, оперативно-тактичка мера.

1. Уводна разматрања

Коришћење доушника, од самог настанка и развоја обавештајне делатности представља основни начин прикупљања информација о противнику. О томе сведочи и кинески војни трактат „Умеће ратовања” који датира из шестог века пре нове ере. Аутор овог трактака Сун Цу у тринаестом делу у

¹ aca.arsic@gmail.com

цитату седам писао је о употреби доушника као средства за стицање предности у односу на непријатеља: „...Кад год намеравате да нападнете неку војску, заузмете неки град или убијете неку особу, морате прво дознати имена противничких генерала, њихових ађутаната и официра, чувара капија и личних одаја. Ово морате дати у задатак својим доушницима” (Sun Tzu, 2012:116).

Борба против савремених облика криминалитета, условила је, не само модификацију процесних начела и процесних правила (тужилачки концепт истраге), већ и нужност преиспитивања доказних метода. Зато, криминалисти са много такта, умешности и обазривости, успостављањем познаничких и других веза, морају да наведу на дискретну информациону помоћ она лица којима су, с обзиром на њихове карактеристике личности и објективне услове запажања, доступна одређена знања од значаја за њихов рад (Маринковић, 2007:6). Све ово говори у прилог томе да доушници и данас имају велики значај приликом откривања кривичних дела, јер незванично, у полицијским круговима широм света важи правило да се добар полицијски службеник вреднује према броју својих оперативних веза, због чега полицијске агенције широм света овај показатељ узимају као интерни критеријум успешности својих службеника (Маринковић, 2007:6).

У криминалистичкој теорији и пракси не постоји јединствени назив за лица која дају информације полицијским службеницима у вези извршених или припреманих кривичних дела. Могу се срести термини као што су информатор, информант, доушник, поузданик, оперативна веза и други. Поред ових термина за полицијске сараднике у литератури могу се срести и погрдни називи као што су цинкарош, канаринац, њушкало, тастер и сл (Маринковић, 2007:6). Када је реч о иностраној литератури, такође постоје разлике приликом термилошког одређивања ове групе лица. У Великој Британији и Сједињеним Америчким Државама они се називају терминима информер или информант, док се у Немачкој за ова лица користи термин Vertrauter Personen – особа од поверења. У нашем правном систему, полицијски сарадници, односно лица која пружају информације полицијским службеницима с циљем откривања кривичних дела називају се једним генусним појмом, оперативне везе.² Поред постојања проблема приликом термилошког одређења појма полицијског сарадника, такође постоји проблем и приликом дефинисања овог појма, јер у криминалистичкој теорији и пракси не постоји општеприхваћена дефиниција. Најједноставнија дефиниција доушника била би да је доушник свако лице које обавештава

²Обавезна инструкција о оперативном раду полиције, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, бр. 13419/10, од 15.11.2010. године.

или пружа информације полицијским службеницима. За разлику од ове дефиниције, Маринковић наводи да под доушницима треба подразумевати лица која нису припадници полиције (или неких других истражних органа), а која на конспиративан начин, повремено или континуирано саопштавају информације од значаја за спречавање и сузбијање кривичних дела, те предузимају друге мере и радње оперативног, изузетно и процесног карактера (Маринковић, 2007:16).

2. Ангажовање доушника као полицијских сарадника у упоредном праву

У Сједињеним Америчким Државама кривичноправним системом је дозвољена могућност ангажовања доушника као процесне радње. Положај доушника као извора информација регулисан је доношењем Смерница Министарства правде САД о употреби поверљивих информатора.³ Овим смерницама у одељку Б, параграфу 8 наведено је шта се све може сматрати извором информација. Под извором информација пре свега може се сматрати а) лице које испуњава захтеве да постане поверљиви информатор, б) лице које агенцијама Министарства правде доставља податке као резултат свог легитимног, рутинског приступа информацијама или списима (нпр. запослен у војсци, полицијској организацији или телефонској компанији, банци), не и као производ криминалног удруживања са особама које су предмет интересовања служби за спровођење закона, као и 3) лице које пружа информације на начин сагласан закону. Под „поверљивим информатором” – доушником подразумева се свако лице које доставља информације органима за извршење закона Министарства правде САД с циљем откривања криминалних активности и расветљавања кривичних дела.⁴

У Великој Британији први законски текст који регулише питање доушника био је Закон о истражним овлашћењима из 2000. године.⁵ Овај закон представља акт британског Парламента којим се регулишу овлашћења државних органа у вези спровођења надзора и истраге у поступку расветљавања широког спектра кривичних дела. Закон о истражним овлашћењима ступио је на снагу за време лабуристичке Владе Тонија Блера, тадашњег британског премијера, и имао је за циљ повећање степена заштите британског друштва од високотехнолошког криминалитета. Закон је усклађен са британском Повељом о људским правима из 1998. године.⁶

³The Attorney General's Guidelines Regarding The Use of Confidential Informants (2002).

⁴United States v. Warman, No. 05-4416 (18/08/2009).

⁵Regulation of Investigatory Powers Act 2000.

⁶Ова повеља укључује сва права садржана у Европској конвенцији о људским правима.

На тлу Европе, Немачка је међу првима прихватила као доказе широке палете мера прикривених истрага (*verdeckte ermittlungen*) прописаних ЗКП-ом, које се односе на сузбијање илегалне трговине дрогама и других врста организованог криминалитета (Шебек, 2014:376). Те одредбе су донете 1992. године, да би касије биле проширене и Законом о унапређењу сузбијања организованог криминала из 1998. године. Пре самог законског нормирања, прикривене истраге су у Немачкој признате одлуком Савезног уставног суда (BverfG – *Bundesverfassungsgesetz*) 1984. године, с обзиром на неопходност сузбијања одређених кривичних дела (Шебек, 2014:376).

Када је реч о улози доушника у откривању кривичних дела, законске норме за њихово ангажовање могу се наћи и у земљама блиским нашем кривичноправном систему. Хрватско законодавство је до доношења новог Закона о казненом поступку⁷ познавало две врсте доушника – тајне известитеље и поузданике. Коришћење тајних известитеља било је предвиђено Законом о казненом поступку⁸ из 2003. године, као и Правилником о начину поступања полицијских службеника из 2003. године. Тајни известитељи су лица која имају искључиво оперативни карактер, и у теорији се дефинишу као „особе које на основу захтева полиције, уз сопствени пристанак, овим органима достављају податке о кривичним делима и њиховим учиниоцима за која су сазнала (Маринковић, 2007:14; Dundović, 2003:34). За разлику од тајних известитеља, поузданици представљају меру процесног карактера и предвиђени су сада важећим Законом о казненом поступку у чл. 332. У наведеном члану наводи се да уколико истрага не може да се спроведе на други начин или би то било могуће само уз неразумне тешкоће, на писани образложени захтев државног тужиоца, истражни судија може против особе за коју постоје основи сумње да је сама починила или заједно с другим особама суделовала у кривичном делу из чл. 334. овог Закона, писаним, образложеним налогом одредити употребу прикривених истражитеља и поузданика.⁹ Правилником о начину провођења посебних доказних радњи¹⁰ поузданик се дефинише као грађанин који добровољно, на основу налога исражног судије и по упутству државног тужиоца или полиције спроводи посебне доказне радње.¹¹

⁷Закон о казненом поступку – „Народне новине” 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, на снази од 01.01.2020.

⁸Закон о казненом поступку – „Народне новине” 110/97; 27/98; 58/99; 112/99; 58/02; 143/02; 62/03.

⁹чл. 332 ст. 1 т. 5, Закон о казненом поступку – „Народне новине” 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, на снази од 01.01.2020.

¹⁰ Правилник о начину провођења посебних доказних радњи – „Народне новине” 102/2009.

¹¹ чл. 20, Правилник о начину провођења посебних доказних радњи – „Народне

Република Српска, такође, предвиђа могућност ангажовања доушника као оперативно-тактичку меру, и као посебну истражну радњу. Закон о кривичном поступку Републике Српске¹² у чл. 234 предвиђа могућност да против лица за које постоје основи сумње да је само или заједно са другим лицима учествовало или учествује у извршењу кривичног дела из чл. 235 Закона могу се одредити посебне истражне радње, од којих је једна и коришћење прикривених истражилаца и коришћење информатора (чл. 234 ст.2 т. д ЗКП РС), ако се на други начин не могу прибавити докази или би њихово прибављање било повезано са несразмерним тешкоћама. За потребе овог Закона дефинисан је и појам информатора у чл. 234 ст. 7: „информатор је лице из реда грађана, које може бити и страни држављанин, а за време ангажовања поступа по упутствима овлашћеног службеног лица и може, уз своју сагласност, бити опремљен техничком опремом за аудио и видео снимање ради документовања поступања”.

3. Ангажовање доушника као полицијских сарадника у нашем праву

Унашојкриминалистичко-оперативнојделатности, као генусна извладалица која полицији тајно саопштавају информације од значаја за њен рад на осветљавању кривичних дела, користи се термин „оперативна веза”.¹³ Прописи и правила у области ангажовања оперативне везе као значајне мере и радње оперативног карактера донета су у форми инструкција Министарства унутрашњих послова.

Прва таква Инструкција донета је још 1976. године од стране Републичког Министарства унутрашњих послова, под називом „Обавезна инструкција о коришћењу одређених средстава и метода у оперативном раду овлашћених службених лица органа унутрашњих послова у вршењу послова јавне безбедности”.¹⁴ Посебан значај ове Инструкције је дефинисање оперативних веза у полицијском оперативном раду (информатора и сарадника) и давање инструкција о условима и начину њиховог ангажовања (Шебек, 2014:165). Подела на информаторе и сараднике извршена је с обзиром на начин ангажовања и коришћења, задатке које извршавају и степен

новине” 102/2009.

¹² Закон о кривичном поступку Републике Српске „Сл. гласник РС” 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021.

¹³ Републичко Министарство унутрашњих послова Инструкција, број 1-25/1, од 31. јануара 1976. године.

¹⁴ Републичко Министарство унутрашњих послова - Инструкција, број 1-25/1 (31/01/1976).

организованости и конспиративности у раду. Под информатором се подразумева лице које добровољно пружа обавештења и податке од значаја за вршење послова из делокруга рада полиције и, по правилу, за информатора се ангажују они грађани који по свом положају, професији, функцији коју врше, радном месту, месту становања и другим објективним околностима, могу учити разне криминалне делатности, односно чињенице од значаја за спречавање и откривање кривичних дела, обезбеђење доказа и вршење других послова из делокруга рада полиције (Маринковић, 2007:15). За разлику од информатора, сарадник је лице које свесно, организовано и тајно, по задацима и инструкцијама овлашћеног службеног лица, пружа обавештења, податке и доказе о кривичним делима и њиховим учиниоцима, као и другим чињеницама од значаја за вршење послова из делокруга рада полиције. Да би се одређено лице ангажовало као сарадник, неопходно је да има одређене објективне могућности, као и одређена субјективна својства за прикупљање и пренос информација које могу да помогну полицијским службеницима у откривању кривичних дела.¹⁵ Сарадник се користи у оперативној обради, проверавању одређених података, прикупљању доказа о кривичним делима и учиниоцима, извођењу одређених оперативних акција, итд (Маринковић, 2007:16).

Следећи документ инструктивног карактера донет је 2002. године од стране Министарства унутрашњих послова под називом „Инструкција о оперативном раду полиције.“¹⁶ Овом инструкцијом је уређена област употребе оперативних веза, али и обраде оперативних података и примене оперативно-тактичких мера и радњи. У току 2006. године, донет је нови документ под називом „Обавезна инструкција о оперативном раду полиције.“¹⁷ Овај документ МУП-а у великој мери се ослања на Инструкцију из 2002. године, с тим што једина новина јесте то што садржи посебну област која се односи на руковођење и контролу оперативних веза. Последњи правни документ који је на снази у оперативном раду јесте инструкција МУП-а из 2010. године која носи исти назив као и претходна - „Обавезна инструк-

¹⁵ Објективне услови за сарадњу има сарадник који према природи свога посла, односно радног места, места становања, начина живота и других околности има могућности да пружи потребне податке и обавештења. Субјективна својства која је потребно да имају сарадници везана су за одређену стручност и образовање, спремност на сарадњу, искреност, поседовање одређених психофизичких својстава и особина, способност прилагођавања одређеној криминалној средини, чување тајни и сл. (Инструкција, 1976)

¹⁶ Министарство унутрашњих послова Републике Србије - Инструкција, бр. 6093/2002, (03/12/2002).

¹⁷ Министарство унутрашњих послова Републике Србије - Инструкција, бр. 5946/2006-5, (07/12/2006).

ција о оперативном раду полиције”¹⁸ Овим инструктивним документом су дефинисани извори оперативних сазнања, док су посебно обрађени услови ангажовања, принципи ангажовања и начин вођења и контроле оперативних веза. Најзначајнији извор инструктивног документа у области криминалистичко-обавештајне делатности је дефинисање улоге Службе за криминалистичко-обавештајне послове и прикривене иследнике као носиоца активности обавештајног истраживања (Шебек, 2014:165).

3.1. Малолетници као полицијски сарадници у Републици Србији

Према подацима Републичког завода за статистику за период од 2009. до 2018. године, просечно учешће малолетника у укупној структури пријављених кривичних дела износило је 3,74%, док се сваке године на територији наше земље у наведеном периоду просечно изрицало 1966 кривичних санкција малолетним учиниоцима кривичних дела (Републички завод за статистику, 2019). Поред статистичких података о учешћу малолетника у криминалитету, о постојању ове негативне друштвене појаве сведоче и многобројни новински чланци у којима се наводи да малолетници имају различите улоге приликом вршења кривичних дела. Постоје чак и примери у којима локални дилери користе малолетнике као доушнике како би их обавештавали где се налазе патроле Интервентне полицијске јединице.¹⁹ Такви малолетници које локални криминалци користе као доушнике могу бити изузетан извор информација, наравно, уколико желе да сарађују са полицијским службеницима и заједно са њима учествују у расветљавању кривичних дела. Међутим, наш правни систем а ни пракса, не познају институт малолетних доушника ни као процесну радњу ни као оперативну тактичку меру и радњу.

Осим непостојања правне регулације и немогућности ангажовања малолетника као доушника, поставља се питање на који начин код нас малолетници који су део криминалног миљеа могу, уколико то желе, да саопште органу поступка све оно што знају о припреманом или извршеном кривичном делу. Да ли наш законодавац уопште не познаје институт малолетника као извора информација - доушника или их препознаје само уз другачије термилошко одређење? Одговор на ово питање може се потражити како у Законику о кривичном поступку, тако и у Кривичном законнику Републике Србије.

¹⁸ Министарство унутрашњих послова Републике Србије- Инструкција, бр. 13419/10, (15/11/2010).

¹⁹ „НОВОСТИ” у патроли са интервентном јединицом: Дилери плаћају децу да им буду доушници: <https://www.novosti.rs/c/drustvo/vesti/1029184/novosti-patroli-interventnom-jedinicom-dileri-placaju-decu-budu-dousnici-foto>, приступљено: 17.01.2023.

3.1.1. Малолетници у улози посебно осетљивих сведока

Малолетници без обзира на свој узраст могу се појавити као сведоци у кривичном поступку. Притом, за њихово испитивање предвиђена су посебна правила као и учешће стручних лица која имају искуства у раду са децом и омладином, а која малолетном сведоку помажу да схвати значај давања исказа и уједно му пружају помоћ и подршку (UNICEF, 2002:52). Према Законику о кривичном поступку, с обзиром на личност и узраст малолетника, малолетник се може сврстати у групу посебно осетљивих сведока. Заштита посебно осетљивих сведока пружа се одређеним категоријама сведока који, с обзиром на узраст, животно искуство, пол, здравствено стање, природу, начин и последице кривичног дела, односно друге околности, штите од последица изазваних учешћем у поступку.²⁰ Реч је првенствено о деци, малолетницима, болесним и изнемоглим лицима, као и жртвама кривичног дела (Кнежевић, 2015:299). Зависно од фазе поступка, статус посебно осетљивог сведока стиче се решењем јавног тужиоца, председника судећег већа или судије појединца.²¹

Посебно осетљивом сведоку питања се могу постављати само преко органа поступка, који ће се према њему односити са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по личност, телесно и душевно стање сведока. Испитивање се може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, као и употребом техничких средстава за пренос слике и звука из просотрије у којој се посебно осетљив сведок налази без присуства странака и других учесника у поступку. Посебно осетљиви сведок, такође, може бити испитан и у свом стану или другој просторији, односно у овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица.²² Посебно осетљиви сведок, по правилу, се не суочава са окривљеним.

Анализом наведених одредаба које се односе на посебно осетљиве сведоке, може се закључити да према нашем правном систему малолетници као извор информација могу да се појаве тек пред јавним тужиоцем или судом.²³ Међутим, сама одредба закона о одређивању ове категорије сведока наводи да се овај вид заштите сведока може предвидети, поред наведених, и за

²⁰ чл. 103, Законик о кривичном поступку „Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.

²¹ чл. 103 ст. 2, Законик о кривичном поступку „Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.

²² чл. 104 ст. 3, Законик о кривичном поступку „Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.

²³ Они су овлашћени према ЗКП-у да одреде статус посебно осетљивог сведока.

друге околности којима се ова група лица штити од последица изазваних учешћем у поступку. Из тог разлога, аутор овог рада, је мишљења да овом одредбом се отвара могућност коришћења малолетника као извора информација, односно њиховог превођења из незваничног статуса доушника²⁴ у званични статус посебно осетљивог сведока. На тај начин отвара се могућност малолетницима да на један легалан начин саопште све информације које имају у вези криминалних делатности одређених лица, притом не бојећи се негативних последица, јер одредбама ЗКП-а о посебно осетљивим сведоцима предвиђена је њихова свеобухватна заштита, као и немогућност суочавања са окривљеним. Аутор је овог мишљења и из разлога што се у теорији и пракси многих земаља доушници могу користити као сведоци и то по строго утврђеним правилима. У теорији се наводи да сведочење доушника у кривичном поступку треба само изузетно примењивати, и то под два кумулативно испуњена услова: 1) да сведочење доушника у конкретном случају представља доказно средство *ultima ratio* карактера, при чему интерес доказивања (сведочења) претеже над интересом даљег ангажовања доушника у сузбијању кривичних дела; и 2) уз претходни пристанак самог доушника на такву процесну улогу (Маринковић, 2010:314). Овакав теоријски став предвиђен је и сада важећом инструкцијом Министарства унутрашњих послова из 2010. године под називом „Обавезна инструкција о оперативном раду полиције”.²⁵

3.1.2. Малолетници као извор информација према Кривичном закону Републике Србије

У глави XXIII Кривичног законика прописана су дела против здравља људи. Структура пријављеног криминалитета малолетника за 2018. годину показује да су у овој групи кривичних дела малолетници заступљени 8,2% (Републички завод за статистику, 2019). За тренутно истраживање од значаја су два кривична дела из ове групе – Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога²⁶ и Неовлашћено држање опојних дрога.²⁷

Специфичност ових дела огледа се у томе што учинилац и код једног и код другог кривичног дела може бити ослобођен од казне уколико открије

²⁴ У нашем правном систему као што је већ било речи не постоји могућност регистравања малолетника као доушника, што не значи да их у пракси нема.

²⁵ Министарство унутрашњих послова Републике Србије - Инструкција, бр. 13419/10, (15/11/2010).

²⁶ чл. 246, Кривични законик „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

²⁷ чл. 246а, Кривични законик „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

од кога набавља опојну дрогу. Оваква повластица која је Закоником предвиђена за окривљене према којима се води кривични поступак, или који су правоснажно осуђени за ова кривична дела представља изузетан мотив овим лицима (било малолетним, било пунолетним) да открију информације које поседују а односе се на друга лица (главне дилере) која их снабдевају опојним дрогама. Законодавац је на овом месту, прописивањем ових одредаба у оквиру наведених кривичних дела, омогућио полицијским службеницима да дођу до информација на основу могућности ослобођења од казне окривљеног. На тај начин окривљени који желе да сарађују биће ослобођени од казне, а органи унутрашњих послова ће створити ширу слику о промету опојних дрога и лакше прикупити информације од стране окривљених омогућавајући им да прођу некажњено за извршено кривично дело.

На основу свега наведеног може се извести закључак да кроз одредбе ова два члана Кривичног законика, законодавац отвара могућност коришћења малолетника као извора информација, јер једино на тај начин малолетник који је ухваћен у вршењу неког од ова два кривична дела може да буде корисник предвиђене повластице (ослобођење од казне).

4. Закључак

Увођењем доушника као оперативно-тактичке мере, и као доказне радње унутар националних законодавстава држава омогућена је равноправнија борба, не само против најтежих савремених облика криминалитета већ и против класичног криминалитета. Када се говори о улози доушника у сузбијању организованог криминалитета, требало би имати на уму да овај институт представља „највећу претњу подземљу“ (Harney, Cross, 1985:412).

За разлику од осталих, у овом раду обрађених кривичноправних система који предвиђају употребу доушника као процесну радњу, у нашој земљи информације добијене од стране оперативних веза могу се користити само у оперативне сврхе, јер доушник није видљив у нашем законодавству. У нашем правном систему не постоје одредбе које регулишу ангажовање доушника као меру процесног карактера,²⁸ што може се рећи, представља мањкавост нашег правног система. Информације до којих полицијски сужбеници дођу у процесу рада са оперативном везом, представљају неформалне доказе засноване на прописима и правилима полицијске службе, а не на прописима ЗКП-а о извођењу доказа (Шебек, 2014:375). Зато, неопходно је да се изврше одређене измене и допуне закона по угледу на

²⁸ Такве одредбе не могу се пронаћи ни у ЗКП-у ни у Закону о полицији Републике Србије.

упоредноправне системе и да се и у Републици Србији, доушници, односно оперативне везе како их наш правни систем познаје, предвиде као доказна радња.

Када је реч о Републици Србији, у улози доушника, односно оперативних веза, према инструкцијама Министарства унутрашњих послова, могу се наћи само пунолетна лица. Међутим, анализом појединих одредаба Закона о кривичном поступку и Кривичног законика Републике Србије о којима је било речи у оквиру рада, аутор је мишљења да се и код нас малолетници могу јавити у улози извора информација и то у две ситуације. Прва, када се малолетник јави у улози посебно осетљивог сведока и када тако изнесе информације које поседује јавном тужиоцу или суду. Док је друга ситуација везана за извршење два кривична дела из групе дела против здравља људи – Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и Неовлашћено држање опојних дрога. Специфичност ових дела огледа се у томе што учинилац и код једног и код другог кривичног дела може бити ослобођен од казне уколико открије од кога набавља опојну дрогу. На тај начин, окривљени који желе да сарађују биће ослобођени од казне, а органи унутрашњих послова ће створити ширу слику о промету опојних дрога и лакше прикупити потребне информације. Како би се избегле овакве ситуације неопходно је донети јасна и прецизна законска правила која би у потпуности регулисала питање оперативних веза и изричито навела да ли постоји могућност коришћења малолетника у оперативне сврхе. Према тренутном стању ствари, аутор је мишљења, да иако инструкције Министарства унутрашњих послова предвиђају само могућност ангажовања пунолетних лица, да ипак ЗКП и КЗ остављају могућност коришћења малолетника у сврху оперативних веза.

Као добар пример правне регулације и коришћења полицијских сарадника, како пунолетних, тако и малолетних, у поступку расветљавања кривичних дела, нашој земљи, може да послужи и Велика Британија као некадашња земља чланица Европске Уније. Пример коришћења доушника у Великој Британији могла би да следи и Република Србија, с обзиром да се наша земља налази у процесу развоја модела полицијског рада вођеног криминалистичко-обавештајним информацијама, као и у процесу придруживања ЕУ. Развој криминалистичко-обавештајне делатности у оквиру које се користе сви расположиви извори за добијање потребних информација представља неопходан механизам за достизање потребних стандарда организовања и функционисања полицијског рада, који су компатибилни развијеним земљама чланицама ЕУ (Шебек, 2015:68).

ЛИТЕРАТУРА

Dundović, D. (2003). *Tajne policijske operacije*, Zagreb.

Harney, M.L., Cross, J.C. (1985). *Informator u policiji*. - U: *Izbor članaka iz stranih časopisa*, Zagreb, br. 2–3.

Sun Tzu (превод Александар Игњатовић) – (2012). *Умеће ratovanja*, Београд.

UNICEF Innocenti Research Centre. *International criminal justice and children*, Rome, 2002.

Кнежевић, С. (2015). *Кривично процесно право – општи део*, Ниш.

Маринковић, Д. (2007). *Информатори као криминалистичко-тактички институт*, *Безбедност*, бр.3, Београд.

Маринковић, Д. (2010). *Сузбијање организованог криминала – специјалне истражне методе*, Београд.

Републички завод за статистику - *Билтен малолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2018 - пријаве, оптужења и осуде*, Београд, 2019.

Шебек, В. (2015). *Извори информација у криминалистичко-обавештајној делатности*, *Безбедност*, бр. 3, Београд.

Шебек, В. (2014.). *Криминалистичко-обавештајни модели организације полиције у контроли криминалитета - докторска дисертација*, Крагујевац.

Законски текстови

Regulation of Investigatory Powers Act 2000.

The Attorney General's Guidelines Regarding the Use of Confidential Informants (2002).

Закон о казненем поступку – „Народне новине” 110/97; 27/98; 58/99; 112/99; 58/02; 143/02; 62/03.

Закон о казненем поступку – „Народне новине” 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, на снази од 01.01.2020.

Закон о кривичном поступку Републике Српске „Сл. гласник РС” 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021.

Законик о кривичном поступку „Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.

Кривични законик „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије - Инструкција, број 6093/2002, (03/12/2002).

Министарство унутрашњих послова Републике Србије - Инструкција, број 5946/2006-5, (07/12/2006).

Министарство унутрашњих послова Републике Србије - Инструкција, број 13419/10, (15/11/2010).

Правилник о начину провођења посебних доказних радњи – „Народне новине” 102/2009.

Републичко Министарство унутрашњих послова - Инструкција, бр. 1-25/1 (31/01/1976).

Судска пракса

United States v. Warman, No. 05-4416 (18/08/2009).

Интернет странице

<https://www.novosti.rs/c/drustvo/vesti/1029184/novosti-patroli-interventnom-jedinicom-dileri-placaju-decu-budu-dousnici-foto>

Aleksandar Arsić,

PhD Student,

Faculty of Law, University of Niš

DETECTION OF CRIMINAL OFFENSES BY USING POLICE ASSOCIATES

Summary

In certain circumstances, an effective fight against serious crimes requires the use of police associates (informants). In particular, this mechanism is an adequate response to organized forms of crime which feature conspiracy in action. In the first part of the paper, the author focuses on the institute of police associates (informants) and its terminological definition. The second part of the paper explores the comparative law provisions that regulate the subject matter of police associates (in the USA, Great Britain, Germany, Croatia, Republika Srpska). In the next part of this article, the author elaborates on the engagement of police associates in the detection of criminal offenses under the law of the Republic of Serbia, including the issue of engaging juvenile police associates. In the last part of the paper, the author analyzes the observed shortcomings in the application of this operational-tactical method in the Republic of Serbia.

Keywords: *police associates, informants, juveniles, operational-tactical method, Serbia.*